

Medkulturnost v pravljicah Dorotheae Viehmann, Laure Gonzenbach in Tine Vajtove ob primeru pravljic o začarani nevesti (ATU 402)

————— Milena Mileva Blažić —————

In the article, three female storytellers are compared – Dorothea Viehmann, Laura Gonzenbach and Tyna Vajtava, with an investigation of their narrative repertoire and their socio-cultural background. Their fairy tales reflect multilingualism and interculturalism, with the influence of elements of German, Romance and Slavic cultures. Based on the comparative analysis of the ATU folktale types, it was discovered that they have all included in their repertoire a fairy tale of the folktale types ATU 402 (animal bride) and ATU 425 (searching for a lost husband). The article includes a comparative analysis of the similarities and differences of their variants of fairy tale type ATU 402 “The Animal Bride”.

KEYWORDS: women fairy tale writers, women storytellers, Dorothea Viehmann, Laura Gonzenbach, Tyna Vajtava, ATU 402, language, literature, culture

PRVE OMEMBE ŽENSKIH PRAVLJIČARK

V monografiji *The Classic Fairy Tales* (1999), ki jo je uredila Maria Tatar, je Karen E. Rowe v poglavju »To Spin a Yarn: The Female Voice in Folklore and Fairy Tales« navedla dve metafori za pravljíčarki, in sicer za prvi model – pisateljice – navaja antični mit o Filomeli (Ovid, *Metamorfoze, knjiga VI*), ki je bila na podlagi mita viktimizirana ter dobesedno in metaforično brez jezika, nato pa je svojo zgodbo vtkala v tapiserijo ter jo poslala sestri v branje.¹

Mit o Filomeli iz Ovidovih *Metamorfoz* govori o Filomeli, hčeri atenskega kralja Pandiona, ki jo je posilil svak Terej in ji nato odrezal jezik. Ker o tem ni mogla pripovedovati, je svojo zgodbo vtkala v tapiserijo oz. jo vizualno ubesedila ter jo poslala svoji sestri Prokne. Nato sta skupaj umorili Terejevega sina in mu ga pripravili kot obrok. Ko je mož ugotovil, da je pojedel lastnega sina, ju je zasledoval, toda bogovi so spremenili Filomelo v slavčka, Prokne v lastovko in Tereja v smrdokavro.

¹ Motiv žensk – predic in tkalk je tudi v Svetem pismu: »Pohvala vrli ženi. Svoje roke izteguje k prestici, njene dlani prijemajo vreteno« (Prg 31,19). »Vse spretnne žene so s svojimi rokami predle in prinesle, kar so napredle: višnjev in rdeč škrlat, karmezin in tančico« (2 Mz 28,5). »[...] in kjer so ženske tkale ogrinjala« (2 Kr 23,7) (Biblija 2016).

V Apulejevih *Metamorfozah* oz. v znamenitem mitu o Erosu in Psihi pa nastopa poleg glavnega pripovedovalca Lucija oz. zlatega osla tudi pripovedovalka – *okajena starka* (Ziolkowski 2006: 58).

Tako je o ugrabljeni deklici (Psihi) pripovedovala prismojena in okajena starka, meni [Luciju] pa, ki sem stal zraven, je bilo od srca žal, da nimam pri sebi ne tablice ne pisala in ne morem zapisati tako očarljive pravljice (Apulej 1981: 178).

Začetke ženskega avtorstva najdemo v pesmih srednjeveških trubadurk (12.–13. stol.) in tematiki *fin'amor*, ki pripoveduje o dvorski ljubezni in predstavlja srednjeveški evropski koncept ljubezni in občudovanja med plemstvom.

Tudi v zbirki arabskih pravljic *Tisoč in ena noč*, ki so v Evropo prišle s prevodom v francoščino (1702–1717), je osrednja pripovedovalka Šeherezada, ki je postala v Utherjevem indeksu pravljčni tip pod tipno številko ATU 875B* »Storytelling Saves a Wife from Death (Sheherazade)« (»Pripovedovanje pravljic reši ženo pred smrtjo (Šeherezada)«).

Pripovedovalke zgodb najdemo tudi v Boccacciovem *Dekameronu*, kjer je med desetimi pripovedovalci sedem pripovedovalk (Elissa, Emilia, Fiammetta, Filomena, Lauretta, Neifile in Pampinea).

V *Canterbury Tales* (Canterburyjske zgodbe, 1483) Geoffreyja Chaucerja sta poleg 14 moških pripovedovalcev (berač, duhovnik, gospod, mlinar, odpustkar, oskrbnik, pomorščak, posestnik, pravnik, trgovec, učenjak, upravnik, vitez, zdravnik) dve pripovedovalki (gospodinja iz Batha in mati prednica). Pripoved *Gospodinje iz Batha* se motivno-tematsko navezuje na motiv živalskega ženina/neveste oz. Amorja in Psihe.

Prva zbirka pravljic Giovannija Francesca Straparole *Le piacevoli notti* (Prijetne noči, 1551–1553) je bila namenjena odraslim bralcem. Pripovedovanje poteka v visokem sociokulturnem okolju na otoku Murano pri Benetkah. Tudi v posvetilu so nagovorjene ženske. Osrednja oseba ali beneška Madona je plemenita Signora Lucretia. Zgodbe pripoveduje poleg pripovedovalcev tudi deset pripovedovalk (Arianna, Cateruzza, Brunetta, Eritrea, Fiordiana, Isabella, Lauretta, Lionora, Lodovica, Vicenza). Med pravljicami je tudi »Obuti maček« (ATU 545B »Puss in Boots«), ki jo najdemo tudi v pravljčnih zbirkah Gianbattiste Basileja (*Pentamerone* II, 4) in Charlesa Perraulta (*Le Maitre de Chat ou Le Chat botté* 1697).

V zbirki pravljic za odrasle Gianbattiste Basileja *Pentamerone* (1634, 1636), ki je danes znana kot prva zbirka pravljic za odrasle »in mlade« (*The Tale of Tales, or Entertainment for Little Ones*), so vse pripovedovalke ženske, osrednja je Zoza, poleg nje pa še Antonia, Diana, Domenica, Francesca, Giacomina, Girolama, Giulia, Lucrezia, Vittoria, Pozia in Paola.²

Značilnost francoskih pravljčark – precioz je, da so v literarnih salonih pripovedovale zgodbe, katerih tekst je namenjen otrokom, kontekst pa odraslim (Seifert 2006: 45). Sociokulturno so bile precioze plemkinje, torej aristokratskega porekla, ki so pripovedovale

² V zbirki pravljic je Basile plemiška imena nadomestil s komičnimi Antonella, Cecca, Ciulla, Ciometella, Iacova, Meneca, Paola, Popa, Tolla, Zoza.

pravljice po dvorcih. Kljub temu so njihove pravljice močno vplivale na razvoj pisanja pravljič po vsem svetu, saj so ravno one redefinirale trubadursko tematiko *fin'amor* v pravljično tematiko (npr. *Zala in Zver*), njihovo pripovedovanje v dvorcih je bilo »salonska igra« (Seifert 2006: 45).

Najbolj znana otroška zbirka pravljič *Kinder- und Hausmärchen* (Otroške in hišne pravljice) bratov Jacoba in Wilhelma Grimma je prvič izšla leta 1812 (1. knjiga) in leta 1815 (2. knjiga), nato pa je doživela še več dopoljenih izdaj. Tudi v tej zbirki so zbrane pravljice, ki so jih po večini pripovedovale ženske. Najbolj znana med njimi je Dorothea Viehmann.

DOROTHEA VIEHMANN (1755–1815)

Dorothea Viehmann (roj. Katharina Dorothea Pierson) je ena od najpomembnejših pravljičark Jacoba in Wilhelma Grimma. Prispevala je okrog 36 (od 210) pravljič (Ehrhardt 2012: 148–149), ki so objavljene predvsem v drugem zvezku *Kinder- und Hausmärchen* (*KHM*, 1815). Njen oče Isaac Pierson je bil gostilničar, čigar predniki so se preselili v deželo Hessen-Kassel zaradi pregona hugenotov v Franciji. Leta 1777 se je Dorothea poročila s krojačem Nikolajem Viehmannom in se leta 1787 preselila v Niederzwehren (danes del Kassla), kjer je živela do leta 1815. Po moževi smrti je s kmečkim delom (in kot branjevka) preživljala sebe in sedem otrok. Leta 1813 je spoznala brata Grimm in jima tedensko pripovedovala pravljice. Na njene pravljice je vplivalo sociokulturno okolje – kmečko življenje in delo v gostilni; poleg tega pa vsebujejo tudi francoske prvine. Brata Grimm sta bila vesela, da sta spoznala pravljičarko, ki jima je pripovedovala pravljice vedno s skoraj istimi besedami, če jih je morala ponoviti. Obiskovala ju je od 29. maja 1813 do 4. septembra 1814 (Ehrhardt 2012: 17). Septembra 2012 so dotlej neznano sliko v Univerzitetni knjižnici v Kasslu identificirali kot portret Dorothee Viehmann, ki ga je ustvaril Ludwig Emil Grimm, Jacobov in Wilhelmov mlajši brat. Ena od pravljič, ki jih je Dorothea povedala bratoma Grimm, je *KHM* 106 *Siromašni mlinarček in mucka* (*Der arme Müllerbursch und das Kätzchen*). Pri tej pravljici je močno opazno, da se navezuje na francosko pravljico *Bela mačka* (*La chatte blanche*) avtorice Madame d'Aulnoy (Marie-Catherine, baronica d'Aulnoy, 1650–1705), pa tudi na basen La Fontaina (1621–1695) *Mačka in stara podgana*³ (1694), ki je tematsko povezana z Ezopovimi basnami.

Dorothea Viehmann pa ni bila edina pravljičarka bratov Grimm, saj so jima pravljice pripovedovale še druge, med njimi tudi sestre Hassenpflug (Amalie, Johanna, Marie) in Wild (predvsem Dorothea, pozneje Wilhelmova soproga).

LAURA GONZENBACH (1842–1878)

Laura Gonzenbach se je rodila leta 1842 v bogati švicarsko-nemški protestantski družini v Mesini na Siciliji, Tako kot njeni štirje sorojenci je bila deležna dobre izobrazbe v zasebni

³ <http://classes.bnf.fr/livre/grand/382.htm>

šoli. Ko je bila stara pet let, ji je umrla mati, zato je zanjo skrbela sestra Magdalena, ki je bila izredna mlada ženska – svetovljanka, izobražena in z naprednimi pogledi na položaj žensk. Laura je že v otroštvu govorila štiri jezike (nemško, francosko, italijansko in sicilijansko). Igrala je številne inštrumente ter znala na pamet številne antične pesmi. Takrat ženske niso mogle študirati na univerzi, zato so sestre Gonzenbach imele salon in se udeleževale neformalnega izobraževanja v drugih salonih, kjer so razpravljali o umetnosti, srečevale so umetnike in razpravljale o položaju žensk. Takrat se je v salonih začelo razvijati pripovedovanje zgodb. Laura se je poročila pri 27 letih in imela pet otrok ter živel v Neaplju. Umrla je v 36. letu.

V njeni mladosti je nanjo vplival dr. Otto Hartwig, ki je pet let vodil nedeljske maše za nemško in švicarsko skupnost v Mesini. Hartwig je organiziral tamkajšnje kulturno življenje in začel zbirati sicilijanske pravljice. Za Lauro je menil, da je ena najbolj nadarjenih pripovedovalk, zato ji je predlagal, naj izbere nekaj pravljič in jih zapiše, saj sam ni razumel sicilijanščine. Leta 1870 je izdala *Sizilianische Märchen*, knjigo je uredil Otto Hartwig. Laura je odlično znala tamkajšnji jezik, zato si je zapisovala zgodbe, ki so jih pripovedovale sicilijanske ženske. Očitno je Gonzenbachova poznala nemške, verjetno Grimmove pravljice, mogoče celo francoske. Zanimivo je, da je pravljice odlično prevedla v nemščino, čeprav ni nikoli živel niti v Nemčiji niti v Švici. Hartwig in Kohler (izdajatelj sicilijanskih pravljič) njenih zapisov nista veliko spreminjala, nista jih olepševala, pustila sta tudi nasilne konflikte, saj so zgodbe tako pripovedovali.

Številne sicilijanske ženske so lahko zapustile dom le ob poroki, zato so mnoge pobegnile od doma, potovale, se zaposlovale kot pestunje. Če primerjamo motivno-tematsko podobo pravljič v Grimmovi in Gonzenbachovi inačici, lahko ugotovimo, da so Grimmove ženske npr. v *Kosmatinki* in *Motovilki* pasivne žrtve, ki so kaznovane, ko želijo pobegniti ali se osamosvojiti. Pri Lauri Gonzenbach pa so v pravljičah *Lepa Angiola*, *Lignu di Scupa*, *Betta Pilusa* pravljične osebe močne, tvorne in nimajo vloge žrtve. Ženske junakinje so svojo usodo vzele v lastne roke, na poti so jih dobesedno in v prenesenem pomenu čakali številni nasilneži, tudi sadistični morilci (*The Story About Ohmy*, *The Robber with a Witch's Head*). Zbirko ljudskih pravljič Laure Gonzenbach je težko razglasiti za feministično ali subverzivno, še težje pa je zanikati, da ima te prvine.

Sicilijanske pravljice so pripovedovali tudi otrokom, ne le odraslim, vendar niso očiščene nasilnih prizorov in nasilnežev. Njihov namen je bil, kot je zapisala Laura Gonzenbach, ohraniti avtentičnost pripovedovanja, ne pa spreminjati in prilagati zapisano. Zanimivo je, da jih ni zapisala v sicilijanščini, ampak jih je sproti prevajala v nemščino, pri čemer ji je pomagala sestra Magdalena.

Zbirko sicilijanskih pravljič Laure Gonzenbach *Sizilianische Märchen* (1870) je v italijanščino prevedla Luise Rubini kot *Fiabe siciliane* (1999) in dodala uvod ter komentarje, iz italijanščine pa jih je v angleščino prevedel vodilni literarni zgodovinar Jack Zipes. Najprej je prevedel prvi del *Beautiful Angiola* (Zipes 2003), potem še drugi del *The Robber with a witch's head* (Zipes 2004), zatem sta izšla oba dela v integralni verziji *Beautiful Angiola: The Lost Sicilian Folk and Fairy Tales of Laura Gonzenbach* (Zipes 2006). Šele s prvim, drugim in celotnim prevodom v angleščino ter s predgovorom in opombami Jacka Zipesa je zbirka dobila zasluženost mesto v literarni zgodovini.

Zipes je v drugi izdaji *Beautiful Angiola* vsem 94 pravljicam dodal številke ATU in kratko razlago tipa/motiva. V spremni besedi je življenje in delo Laure Gonzenbach kot tudi njene pravljice postavil v sociokulturni kontekst. Navedel je tudi nekaj pripovedovalk (informantk): Gua Lucia, Gua Cicca Cialesi, Gua Nunzia Giuffridi, Bastiana, Elisabetta in Concetta Martinotti, Francesca Rusullo, Peppina Guglielmo, Caterina Certo.

TINA VAJTOVA (1900–1984)

Valentina Pielich, poročena Negro, z domačim imenom Tina Vajtova, se je rodila 4. maja 1900 na Ladini pri Solbici (Rezija, dolina v Videmski pokrajini v deželi Furlanija - Julijska krajina, Republika Italija; avtohtoni jeziki v Videmski pokrajini so furlanščina, italijanščina, nemščina in slovenščina).

Bila je ena od štirih otrok (dve hčerki, dva sinova) očeta brusarja Giosuepa Pielicha Vajta (1861–1904) in matere Žvane Siega (1861–1930), z domačim imenom Mucove iz Osojan. Družina je doživela veliko tragedij: oče je zmrznil v snegu, starejši brat je utonil, mlajši se je smrtno ponesrečil. Že kot deklica je hodila z materjo od vasi do vasi, kupovali in prodajali sta lase, potem glavnike, gumbe, naprstnike, sukanec, trakove ipd. ter tako preživljali družino. Na teh poteh sta prenočevali v naravi, v hlevih, na kmetijah ipd. Tini so se vtisnile v spomin različne pravljice, pesmice, pregovori, uganke, šege, navade, spomini, dogodivščine ipd., ki jih je slišala na teh poteh, tudi od svoje matere.

Hodila je v osnovno šolo in zaključila dva ali tri razrede. Leta 1921 se je poročila z brusarjem Žvanom Negrom (1898–1953); rodila je osem otrok (štiri hčerke in štiri sinove). Žal so štirje umrli že v zgodnjem otroštvu, trije pa pozneje. Otroštvo je preživela le hčerka Gelinda (1937–), ki še danes živi v Pordenonu v Italiji. Tudi njeno življenje je bilo prežeto s tragičnimi dogodki, med drugim ji je mož pri 29 letih umrl v prometni nesreči. Ostala je sama z dvema otrokoma, zato se je Tina preselila k njej v Pordenone. Tudi Gelinda pripoveduje pravljice. Tina je zadnjih deset let življenja (1974–1984) bolehala, vendar je vsako poletje preživela v rojstni Solbici. Umrta je 21. februarja 1984 v Pordenonu, kjer je tudi njeno zadnje počivališče.

Milko Matičetov (1919–2014), ki je raziskoval življenje in delo Tine Vajtove, je zapisal njen življenjski moto: »Kaj bi človek jokal, saj je že tako dovolj hudo na svetu!« Matičetov je bil prepričan, da so ji pravljice pomagale prenašati življenjske tragedije, saj je sama nekoč dejala, »da bi šla za eno pravljico po kolenih v Benetke ter da bi za njih skočila v ogenj ali vodo« (Matičetov 1984: 328). Matičetov je posnel kar 404 pravljice, ki jih je pripovedovala Tina Vajtova, okrog 27 jih je objavil v italijanščini, rezijanščini in slovenščini. Leta 1967 so za TV Slovenija posneli serijo dokumentarnih filmov *Pri naših pravljicarjih*, v enem od njih pripoveduje tudi Tina Vajtova.⁴

⁴ Milko Matičetov: Tina Vajtova [videoposnetek]: Solbica; scenarij Milko Matičetov, kamera Slavko Nemeč, režija Emil Rižnar. *Pri naših pravljicarjih*. Ljubljana. Hrani: Avdiovizualni laboratorij Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, [2012], 1968.

Sociokulturno ozadje

	Viehmann, Dorothea (1755–1816)	Gonzenbach, Laura (1842–1878)	Vajtova, Tina (1900–1984)
• sociokulturni kontekst	<ul style="list-style-type: none"> • ena izmed 13 otrok • obrtniki, srednji razred • oče gostilničar 	<ul style="list-style-type: none"> • oče trgovec, konzul • zgodnja smrt matere • ena izmed 8 otrok • zasebno šolanje • zgodnja smrt matere 	<ul style="list-style-type: none"> • oče delavec (obrtnik) in mati prodajalka • ena izmed 4 otrok • nižji socialni položaj • kmečki sloj
• jeziki in kultura	<ul style="list-style-type: none"> • Nemčija • Francija 	<ul style="list-style-type: none"> • Italija • Švica • Sicilija • Malta 	<ul style="list-style-type: none"> • Italija • Slovenija • Rezija
• družina	<ul style="list-style-type: none"> • mati 7 otrok • smrt moža 	<ul style="list-style-type: none"> • mati 5 otrok • zgodnja smrt (36 let) 	<ul style="list-style-type: none"> • mati 8 otrok (le 1 preživel), smrt moža
• pisateljice in/ali pripovedovalke	<ul style="list-style-type: none"> • pripovedovalka 	<ul style="list-style-type: none"> • pisateljica (zapisovalka) • salon (sestra Magdalena) • zapisovala pripovedi kmečkih žena 	<ul style="list-style-type: none"> • pripovedovalka •
• spodbuda	<ul style="list-style-type: none"> • J. in W. Grimm 	<ul style="list-style-type: none"> • Otto Hartwig 	<ul style="list-style-type: none"> • Milko Matičetov
• število enot	<ul style="list-style-type: none"> • 36 	<ul style="list-style-type: none"> • 92 	<ul style="list-style-type: none"> • 404

JEZIK, LITERATURA IN KULTURA – PRIMERJALNA ANALIZA PRAVLJIC
TIPA ATU 402

Vse tri pravljicarke – Dorothea, Laura in Tina – imajo v svojem repertoarju isti pravljичni tip ATU 402. Dorotheina pravljica je nastala v germanskem, Laurina v romanskem in Tinina v slovanskem kontekstu, hkrati pa v vseh treh variantah najdemo podobnosti in razlike. Pravljичni motiv živalskega ženina (ali neveste) omogoča čustveno, poetično izražanje pripovedovalk in pisateljic.

Na podlagi primerjave pravljic Dorothee Viehmann, Laure Gonzenbach in Tine Vajtove je ugotovljeno, da so vsem trem pravljičarkam skupni naslednji pravljичni tipi.

	Viehmänn, Dorothea	Gonzenbach, Laura	Vajtova, Tina
• ATU 400 The Man on a Quest for his lost wife	• <i>Der König vom goldenen Berg</i> (92)	• <i>About Joseph, Who Set out to Seek His Fortune</i> (81) ⁵	• <i>Benjamina</i> • <i>Mož išče izgubljeno ženo</i>
• ATU 402 The Animal Bride (The Mouse (Cat, Frog, etc.) as Bride);	• <i>Die drei Federn, KHM 106</i> • <i>Der arme Müllersbursch und das Kätzchen, KHM 106</i>	• <i>The Wasteful Giovanninu</i> (82)	• <i>Žabica</i> (T 38 D) ⁶
• ATU 425 The search for the lost husband, The animal as bridegroom	• <i>Der Eisen-Ofen</i> 1815 (št. 41), od 1837 <i>Der Eisenofen</i> (KHM 127)	• <i>Prince Scursuini</i> (12) • <i>The Pig King</i> (37)	• <i>Dekle, ki je hotela rožico</i> • <i>Zelenec</i>

5 6

Vse tri obravnavane pravljice so klasificirane kot pravljčni tip ATU 402 »The Animal Bride«, kar je podobnost, razlika pa je, da je v pravljici *Tri peresa* (KHM 106) živalska nevesta *grda žaba*, v *Nespametnem Giovanninu* (Zipes 2006: 502) *bela ovca* in v *Žabici* (Kropej, Dapit 2018: 79–85) *žabica*.

Vse tri pravljčne živalske neveste so povezane z motivom tkanja (Filomenin motiv): v prvi gre za najlepšo laneno tkanino, v drugi za dvanajst srjce iz najfineše tkanine in v tretji za sukno, tkano iz najfineše niti, da lahko gre skozi prstan, kar je podobnost med Dorotheino in Tinino varianto.

Pravljica *Nespametni Giovanninu* bi lahko bila antipravljica (Lüthi 1987: 54), ker je pravljčni lik Giovanninu nespameten, pada iz sreče v nesrečo, iz bogastva v revščino. Ima zvestega službanika Peppeta, kar se motivno-tematsko povezuje z motivom Don Kihota in Sancha Panse ter grofa Lukanorja in zvestega Patronia (Don Juan Manuel).

Vsi trije pravljčni junaki, Tepko, Giovanninu in tretji brat kraljevič, so popotniki, ki odidejo od doma: v prvi pravljici gre Tepko po lan, preprogo in lepotic, v drugi pravljici Giovanninu sreča živalsko nevesto – belo ovco, vendar zaradi uročenosti zaspri in ne opravi svoje naloge v osmih dneh, zato je pravljica bolj kompleksna. Ko je Giovanninu izgubljen, sreča govorečega orla (slepi motiv Gilgameša), ki ga s čarobnim letom prenese h kraljični. Vendar je orel lačen, zato si Giovanninu reže kose svojega telesa, da nahrani orla. Ta motiv je psihoanalitično pomemben, ker se mora odreči infantilnemu delu sebe. Sledijo preizkušnje junaka, kraljična pošlje Giovanninu 12 zašitih srjce in vezenino na srebrnem pladnju. Ta jo uporabi kot kunjjo za pospravljanje v kuhinji. Giovanninu in kraljična si postavljata dodatne pogoje. V tej epizodi pravljica spominja na *Kralja Drozgozrada*, saj Giovanninu predlaga, da jo ob glasbeni spremljavi nosijo v krsti z duhovnikom čez mesto do njegovega okna. Konec je srečen, sledi namreč poroka.

⁵ Številka pravljice v knjigi *Beautiful Angiola*.

⁶ Magnetofonske trakove Milka Matičetovega hrani Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU v Ljubljani.

Dorotheina in Tinina varianta sta si podobni, rahlo se razlikujeta v zaključku. Dorotheina je bolj ljudska, Tina je dodala čustvene prvine (sramota, ubogo dekle, žalost ipd.). Čeprav sta bila brata hudobna do najmlajšega, je na koncu oče nekaj podaril tudi prvemu in drugemu sinu, najmlajšemu pa zapustil kraljestvo. Tina je dodala misel: »Po eni strani je on rešil žabo, po drugi strani pa je žaba rešila njega, saj on sam ne bi mogel ničesar doseči.« (Kropelj, Dapit 2018: 84) Zaključek njene pravljice je podoben Laurinemu »Živel so veselo in srečno, toda mi smo ostali brez centa« (Zipes 2006: 508).⁷

Dorothea Viehmann, Ludwig Grimm, 1815.

SKLEPNE MISLI

Vse tri pravljicarke – pripovedovalka Dorothea Viehmann, pisateljica Laura Gonzenbach in pripovedovalka Tina Vajtova – so imele večjezikovno in večkulturno sociokulturno ozadje: Dorothea nemško-francosko, Laura švicarsko-nemško-italijansko-sicilijansko in Tina beneško-italijansko-slovensko-rezijansko. Vse so govorile več jezikov, bile so del socialne mreže: Dorothea – gostilniški gostje, brata Grimm, Laura – literarni salon in Tina – prodajalka in pripovedovalka. Maria Warner imenuje pravljice Laure Gonzenbach »sicilijanski orientalizem« (Warner 2014: 66). Vse tri so izhajale iz velikih družin, tudi same so imele številčno družino. Dorothea je bila obrtniško-trgovskega porekla, oče gostilničar, sama branjevka; Laura je bila iz visokega srednjega razreda, izobrazena, pismena, kulturna; Tina je bila kmečkega porekla, delavna ženska, ki se je preživljala s prodajanjem. Zgodovinska in zemljepisna podobnost med njihovimi pravljicami je evropski prostor, razlika je v subjektivizaciji avtoric. Za Dorotheo je značilen model pripovedovanja ljudskih pravljic prve polovice 19. stoletja (jasna dihotomija med dobrim in slabim), za Lauro pisateljski model druge polovice 19. stoletja (enakopravnejši položaj ženskih in moških pravljичnih likov), za Tino pa model sodobnejšega pripovedovanja, vnašanje socialne empatije za glavne in stranske osebe, tako moške kot ženske.

Caterina Certo (Laura Gonzenbach, *Sizilianische Märchen* 1870).

Tina Vajtova (Matičeto 1984: 187).

⁷ »And so they lived happy and content, but we've been left without one cent« (Zipes 2006: 508).

Na podlagi študija »pravljčnih« motivov trubadurk, precioz in pravljčark je ugotovljeno, da so osrednji motiv, motivni drobcji in slepi motivi (Lüthi 2011: 70) izraženi v jeziku simbolov (Kristeva 1987: 1). Avtorice se izražajo z metaforami, pogost je literarni paralelizem – pozunanjanje notranje pokrajine (dobesedna in čustvena zima). Podobnosti med pesmimi trubadurk so psihopoetične vrednote: ljubezen, zaupanje, zvestoba; medtem ko so sociopoetične vrednote trubadurjev čast, ugled, velikodušnost (Sankovitch 2008: 116). Gre za podobnost med pesmimi trubadurk in pravljčark, ki se intertekstualno navezujejo na literarno kontinuiteto in na svoj način tematizirajo ljubezenske teme. Trubadurke in precioze, ki so pripadale najvišjemu sociokulturnemu sloju (aristokraciji, plemstvu), so prve od avtoric, ki so v tematiki *fin'amor* tematizirale ženske biografije. Za precioze, ki so večinoma živele ali pripovedovale v literarnih salonih, so bile pravljčice »salonska igra«, ki so jo kodirale v pravljčnost, namenjeno odraslim, in tekst, namenjen otrokom. Tako so v jeziku simbolov in v varnem kontekstu tematizirale tabu teme, ljubezen in predvsem spolnost.

LITERATURA

- Apuleius, Lucius, 1981: *Metamorfoze ali Zlati osel*. Prevedel, spremno besedo in opombe napisal Primož Simoniti. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bedenk, Kasilda, Blažič, Milena Mileva, 2019: *Slovenske pravljčarke v evropskem prostoru*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. (v tisku)
- Biblija.net, 2016: *Sveto pismo na internetu*. Svetopisemska družba Slovenije. <http://www.biblija.net/biblija.cgi?l=sl> (Dostop 8. 8. 2018)
- Bogin, Magda, 1976: *The Women Troubadours*. New York – London - Ontario: Paddington Press 1976.
- Ehrhardt, Holger, 2012: *Dorothea Viehmann. Die Märchenerzählerin der Brüder Grimm*. Umfangreiche Dokumentation mit Beiträgen von Vera Leuschner, Heinz Rölleke u. a. Kassel: Euregio Verlag.
- Kristeva, Julija, 1987: *Tales of Love*. New York: Columbia University Press 1987.
- Kropej Telban, Monika & Dapit, Roberto, 2018: *Čudežne pravljice slovenskih pokrajin. Čarobni svet prince in vilincev*. Radovljica: Didakta.
- Lüthi, Max, 2011: *Evropska pravljica: forma in narava*. Ljubljana: Sophia.
- Lüthi, Max, 1984: *The Fairytale as Art Form and Portrait of Man*. Bloomington: Indiana University Press.
- Matičetov, Milko, 1984: In memoriam. Tina Vajtova (1900–1984). *Traditiones* 13, 187–194.
- Matičetov, Milko & Dapit, Roberto, 2014: *Fiabe resiane – Rezijanske pravljice – Pravice po rozjansko*. [Premessa, scelta del materiale sonoro e traduzioni / Spremnno besedilo, izbor zvočnega gradiva in prevod Roberto Dapit, Monika Kropej; Elaborazione dei documenti sonori / Zvočna obdelava Peter Vendramin]. Ljubljana: Založba ZRC.
- Nikolajeva, Maria, 2015: *Reading for Learning: Cognitive approaches to children's literature*. Amsterdam - Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Sankovitch, Tilde, 1999. The trobairitz. In: S. Gaunt & S. Kay (Eds.), *The Troubadours: An Introduction* (pp. 113-126). Cambridge: Cambridge University Press.

- Seifert, Lewis C., 2006: *Fairy Tales, Sexuality, and Gender in France, 1690-1715: Nostalgic Utopias*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tatar, Maria (ed.), 1999: *The Classic Fairy Tales: Texts, Criticism*. New York - London: Norton & Company.
- Tomaryn Bruckner, Matilda & Shepard Laurie, White, Laurie, 2000: *Songs of the Women Troubadours*. [s. l.]: Taylor & Francis.
- Uther, Hans-Jörg, 2011: *The Types of International Folktales, a Classification and Bibliography, Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. FF Communications 284–286. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Warner, Marina, 2014: *Once Upon a Time: A Short History of Fairy Tale*. Oxford: Oxford University Press.
- Ziolkowski, Jan M., 2006. *Fairy tales from before fairy tales: The medieval Latin past of wonderful lies*. Ann Arbor: University of Michigan.
- Zipes, Jack, 2003: *Beautiful Angiola: The Great Treasury of Sicilian Folk and Fairy Tales, Collected by Laura Gonzenbach*. New York; London: Routledge.
- Zipes, Jack, 2004: *The Robber With a Witch's Head: More Stories from the Great Treasury of Sicilian Folk and Fairy Tales Collected by Laura Gonzenbach*. Translated and edited by Jack Zipes. New York; London: Routledge.
- Zipes, Jack, 2006: *Beautiful Angiola: The Lost Sicilian Folk and Fairy Tales of Laura Gonzenbach*. New York: Routledge.
- Zipes, Jack, 2012: *The irresistible fairy tales: the cultural and social history of a genre*. Princeton - Oxford: Princeton University Press.

KRATICE

- AT je mednarodna oznaka oz. akronim na osnovi priimkov dveh folkloristov Antti Aarne in Stith Thompson (1928, 1961), ki sta objavila mednarodno klasificiran indeks pravljичnih tipov.
- ATU je mednarodna oznaka oz. akronim na osnovi priimkov treh folkloristov Antti Aarne, Stith Thompson, Hans-Jörg Uther, ki so objavili mednarodno klasificiran indeks pravljичnih tipov (Uther 2004, ponatis 2011).
- KHM je mednarodna oznaka oz. akronim na osnovi začetnic zbirke pravljice *Kinder- und Hausmärchen* Jacoba in Wilhelma Grimma.

INTERCULTURALISM IN THE FAIRY TALES OF DOROTHEA VIEHMANN,
LAURA GONZENBACH, AND TYNA WAJTAWA, PRESENTED ON THE
EXAMPLE OF FOLKTALE TYPE THE ANIMAL BRIDE (ATU 402)

MILENA MILEVA BLAŽIČ

Dorothea Viehmann was a storyteller who told about 36 fairy tales to Jacob and Wilhelm Grimm. Socio-culturally she was of French peasant origin, and her German fairy tales also included French elements. Laura Gonzenbah was a Swiss-German storyteller who was educated, multilingual, and her Sicilian fairy tales written in German reflect interculturality (Sicilian orientalism). Resian storyteller Tyna Wajtawa (Valentina Pielich) was from the Resia valley in Italy, where a Slovenian minority lived. She narrated in Resian, that is, in a micro-language (Slovene dialect), and her fairy tales also reflect multilingualism (Italian, Slovene, Resian dialects) and interculturalism. Based on a comparative analysis of the ATU fairytale types, it was discovered that they all included in their repertoire tale type ATU 402 (animal groom/bride motif) and ATU 425 (searching for a lost husband/wife motif). The article includes a comparative analysis of the similarities and differences of the ATU 402 (The Animal Bride). The comparative analysis is of fairy tales from the collection of the Brothers Grimm, Laura Gonzenbach's book of Sicilian folktales, and Milko Matičetov's audio recordings of folktales of Tyna Wajtawa.

Despite the German, Swiss, French, Sicilian, Italian, Resian, and Slovene backgrounds of the three storytellers who have different socio-cultural backgrounds, they all share common multilingualism and interculturalism as well as the primary motifs of love and the search of happiness.

Prof. dr. Milena Mileva Blažič, Pedagoška fakultet, Univerza v Ljubljani,
Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana, Slovenija, Milena.Blastic@guest.
arnes.si